

13. Лившиц Б.Г., Крапошин В.С., Линецкий Я.Л. Физические свойства металлов и сплавов. – М.: Металлургия, 1980. – С. 320.
14. Черепин В.Т. Экспериментальная техника в физическом металловедении. – Киев: Техника, 1968. – С. 280.
15. Чернобровкин В.П. Механические свойства литого металла. М.: Наука, 1963. – С. 308.
16. Электрические измерения / В. Н. Малиновский, Р. М. Демидова-Панферова, Ю. И. Евланов – М.: Энергоатомиздат, 1985. – С. 416.

Афтанділянц Є. Г.
(ФТІМС НАН України, Київ)
ПРОГНОЗУВАННЯ ВПЛИВУ ХІМІЧНОГО СКЛАДУ НА
ПРОГАРТОВАНІСТЬ ЛИВАРНИХ КОНСТРУКЦІЙНИХ СТАЛЕЙ
E-mail: aftyev@yahoo.com

Прогартованість характеризує здатність сталі сприймати загартування на певну глибину і є однією з основних характеристик, що дозволяє прогнозувати розподіл структурних складових по перерізу виливка або деталі.

Дослідження впливу різних факторів показують, що прогартованість конструкційної сталі визначається в основному стійкістю аустеніту до переохолодження і залежить від розміру зерна аустеніту, ступеня легування твердого розчину та вмісту в ньому вторинних фаз. Враховуючи, що прогартованість визначається, в основному, як відстань від поверхні деталі або виливка до зони, що містить 50 % мартенситу, визначили вплив хімічного складу сталі і температури гартування на твердість зони, що містить 50 % мартенситу.

Математичний аналіз показав, що твердість напівмартенситної зони конструкційних сталей, що містять (мас. %) від 0,15 до 0,72 C; 0,17-2,2 Si; 0,3-1,2 Mn; до 1,6 Cr; 3,25 Ni; 0,45 Mo; 0,2 V; 0,005 B; 0,15 Ti та загартованих при температурах від 810 до 930 °C з ймовірністю 99 % та похибкою $\delta = 1,31\%$ описується наступним рівнянням:

$$\text{HRC}_{(50\%M)} = 32 + 54 \cdot C + 4,64 \cdot Mn - 10,9 \cdot C \cdot Mn + 3,34 \cdot C \cdot Cr - 2,49 \cdot C \cdot Mn \cdot Cr - 0,013 \cdot t_q, \quad (1)$$

$$R=0,994$$

З урахуванням встановленої залежності методом торцевого гартування, визначили прогартованість литих конструкційних сталей, що містять від 0,19 до 0,52 % масової частки вуглецю; 0,14-0,86 - кремнію; 0,76-2,14 марганцю; 0,03-1,33 хрому; 0,003-0,023 сірки; 0,005-0,024 фосфору; 0,005-0,018 азоту; 0,007-0,07 алюмінію; до 0,13 ванадію; 0,035 титану; 0,003 бора, в інтервалі температур гартування від 900 до 1000 °С.

Приймаючи за незалежні фактори ступінь легування твердого розчину, розмір зерна аустеніту та вміст у ньому нітридів ванадію, алюмінію та титану, побудували математичну модель прогартованості конструкційної сталі, яка має такий вигляд:

$$\begin{aligned} \Pi = & 351Si - 56,51,84D_a \cdot (Si+Mn+Cr+V_a) - 90Mn + 60,7(Si+Mn+Cr+V_a) - \\ & - 1067C \cdot Si + 538C \cdot Mn - 243(C+N_a+B) \cdot (Si+Mn+Cr+V_a) - 57,9Si \cdot Mn + \\ & + 54,8Si \cdot Cr + 7,82D_a \cdot (C+N_a+B) \cdot (Si+Mn+Cr+V_a) \end{aligned}, \quad (2)$$

$$R = 0,981$$

Аналіз рівняння 2 показує, що вплив легуючих елементів і домішок на прогартованість сталі пов'язано в основному з їх твердорозчинною дією і зміною розміру зерна аустеніту. Слід зазначити, незначний вплив вторинної фази, який враховується, мабуть, розміром зерна аустеніту.

Приймаючи за базу сталь 30ХГСЛ, визначили ефективність впливу C, Si, Mn, Cr, V, N і V+N на прогартованість сталі залежно від ступеня перегріву аустеніту над температурою t_{ac3} (рис. 1).

Результати розрахунків показують, що зміна легуючими елементами розміру зерна аустеніту і ступеня легування твердого розчину така, що при мінімальному ступені перегріву ($t_q = 900$ °С) марганець, хром, вуглець і азот закономірно підвищують, а ванадій, кремній і спільне легування сталі азотом і ванадієм екстремально змінюють прогартованість сталі. При максимальному перегріві,

твердорастворного чинника. Зниження ефективності впливу таких аустенітоутворюючих елементів як марганець і азот пов'язане, мабуть, зі збільшенням вмісту сталі залишкового аустеніту. Порівнюючи усереднений питомий вплив елементів на прогартованість конструкційної сталі слід зазначити, що найбільш перспективним є її легування азотом.

Бабаченко О. І., Кононенко Г. А., Подольський Р. В., Сафронова О. А.
(ІЧМ НАН України, м. Дніпро)

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІКРОСТРУКТУРИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ОБОДУ ПІД ДІЄЮ ЕКСПЛУАТАЦІЙНИХ НАВАНТАЖЕНЬ

Колеса відносяться до виробів, в яких в процесі експлуатації неможливо уникнути виникнення різних дефектів на поверхні кочення. При несприятливому розподілі залишкових напружень і незадовільній в'язкості металу обода від цих дефектів в радіальному напрямку можуть розвиватися втомні тріщини, що і приведе до руйнування колеса.

Взаємодія колеса і рейки є фізичною основою руху рухомого складу на залізницях. Процеси взаємодії коліс і рейок відносяться до числа найважливіших чинників, що визначають величину допустимої швидкості і безпеку руху поїздів. Від параметрів цієї взаємодії багато в чому залежать безпека руху та основні техніко-економічні показники колійних господарств та рухомого складу. Так, зокрема, втрати енергії, обумовлені зношуванням в системі колесо-рейка, складають 10-30 % витрачених на тягу поїздів паливно-енергетичних ресурсів.

Аналіз сил і напружень, що діють на колісну пару в експлуатації, показує, що напруження в контактні колеса з рейкою і гальмівною колодкою є основною причиною всіх пружно-пластичних деформацій і в значній мірі теплових явищ, що призводять до утворення дефектів на поверхні катання. Ці сили сприяють розвитку процесів втоми в ободі і диску колеса, викликаючи небезпеку його руйнування.

Матеріалом для досліджень служили зразки, виготовлені з досліджуваних коліс марки ER 7, виготовлених відповідно до вимог стандарту DIN EN 13262:2011.